

поставити студента в центр педагогічного процесу, сформувати у майбутніх учителів суб'єктивну позицію як носія загальнолюдської і педагогічної культури.

Список використаних джерел та літератури:

1. Анненкова І. П. Формування емоційної культури майбутніх учителів в процесі вивчення педагогічних дисциплін колективу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. П. Анненкова. – Одеса, 2003. – 20 с.
2. Анохин П. К. Эмоции / П. К. Анохин // Философские аспекты теории функциональной системы : Избранные труды. – М. : Наука, 1978, – С. 311–335.
3. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2001. – 752 с.
4. Монохин Г. В. Воспитание эмоциональной культуры подростков в условиях самостоятельного хореографического коллектива : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.05 / Г. В. Монохин. – Тамбов, 2011. – 20 с.
5. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2002. – 720 с.

Анотація

Е.Н.Ефимчук

Формирование эмоциональной культуры будущего учителя хореографии в процессе хореографической деятельности

В статье проанализирован процесс формирования социально значимых черт личности. Подчеркнуто, что данный процесс невозможен без эмоциональной составляющей. Аргументировано, что особое значение в этом процессе приобретает умение учителя-хореографа управлять собственными эмоциями. Рассмотрено структуру эмоциональной сферы и ее составляющие. В статье определены особенности процесса воспитания эмоциональной культуры будущего учителя хореографии. Подытожено, что эмоциональная культура является компонентом педагогической деятельности и включает систему знаний, умений и навыков, обеспечивающих адекватность эмоционального реагирования.

Ключевые слова: эмоциональная культура, эмоциональное реагирование, эмоциональная среда, хореографическая деятельность.

Summary

O.M.Yefymchuk

Formation of Emotional Culture of the Future Teacher of Choreography in the Process of Choreographic Activity

The process of forming of socially important characteristics of a personality is analyzed in the article. It is impossible without an emotional component. In this case it is very important to have the skill of regulation of your own emotions. This skill is the basis of the emotional culture of future teacher of choreography. This article determines the peculiarities of the process of teaching emotional culture of the future teacher of choreography. The emotional culture is one of the components of pedagogical work which is comprised of a system of knowledge and skills. They are aimed to the adequacy of the emotional response.

Key words: emotional culture, emotional response, emotional environment, choreographic work.

Дата надходження статті: «4» лютого 2013 р.

УДК 37.037:78 (045)

С.І.ЗАВЕРУХА,
доцент кафедри
(м.Хмельницький)

Формування творчих здібностей майбутніх учителів музики в позааудиторній діяльності

В статті розкрито проблеми організації позааудиторної діяльності майбутніх учителів музики з метою формування їх творчих здібностей та роль цих процесів у становленні музиканта, вчителя музики. Визначено особливості їх використання у сучасній педагогічній науці. На дисертаційних дослідженнях розкрито різні шляхи формування педагога-музиканта. Особливу увагу приділено висвітленню концептуальних засад дослідження означеного процесу. Висвітлено творчі підходи щодо діяльності гуртків художньої самодіяльності та роль їх у формуванні творчих здібностей студентів.

Ключові слова: творча особистість, творчі здібності, музична педагогіка, вчитель музики.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Розвиток української держави зумовлює необхідність виховання нового типу особистості з високим рівнем духовності і культури, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо

мислити, гнучко реагувати на зміни обставин і самій їх творити. Цим параметрам відповідають творчі якості людини, які мають стати предметом цілеспрямованого виховання і розвитку. Проблема формування творчих здібностей є однією із важливих у психолого-педагогічних дослідженнях. Проблема формування та розвитку творчих здібностей майбутніх учителів музики в позааудиторній діяльності є однією із ключових моментів музичної педагогіки.

Аналіз досліджень і ублікацій... Аналіз теоретичних джерел з проблеми формування творчих здібностей дозволяє зробити висновок про багатоаспектність поглядів вчених на їх природу, структуру, шляхи формування та недостатню розробку питання про творчі здібності в діяльності художнього спрямування. Представники функціонально-генетичного підходу (С.Льїн, Б.Русалов, В.Шадриков та ін.) розглядають здібності з позицій функціональних систем, а генезис здібностей – з позицій спадковості. Особливість суб'єктивного підходу (Т.Артем'єва, С.Науменко, М.Холодна, В.Москвіна та ін.) полягає в тому, що творчі здібності розглядаються не як ізольована, відносно самостійна якість людини, а як істотно необхідна складова її життєдіяльності. За таких умов якісні відмінності є наслідком певної якості життєдіяльності особистості від життєвих орієнтирів і цінностей до вирішення практичних завдань (навчальних, соціальних тощо) [6, с.6–18].

Формулювання цілей статті... Однак проведений аналіз довів, що до цього часу у наукових працях не розкрито повною мірою питання формування творчих здібностей у майбутніх учителів музики у позааудиторній діяльності, що й визначено метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу... На підставі проаналізованих досліджень можна стверджувати, що здібності – це стійкі індивідуально-психологічні властивості особистості, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності. Задатки як анатомо-фізіологічні особливості мозку і нервової системи є природною основою виникнення й функціонування здібностей, але з поняттям «здібності» не ототожнюються. Синтез понять «здібності» і «творчість» зумовив робоче визначення творчих здібностей як комплексу індивідуально-психологічних властивостей особистості, що є суб'єктивними умовами успішного виконання творчої діяльності. В загальнотеоретичному плані вченими обґрунтована необхідність і механізми формування здібностей у процесі навчання і виховання [2, с.52].

Для розуміння суті і структури творчих здібностей розглянуто концепції вітчизняних вчених (В.Андрєєв, О.Лук, О.Матюшкін, Я.Пономар'єв, В.Роменець, О.Тихомиров, В.Шубінський та ін.)

Аналіз теоретичних досліджень визначив розуміння інтегративного характеру творчих здібностей, в якому переплітаються мотиваційні, когнітивні, евристичні, операційні та інші чинники. На формування та розвиток творчої особистості з урахуванням її потреб і здібностей спрямована організація позааудиторної роботи. Внаслідок такої організації діяльності студентів виникає можливість зацікавити їх творчістю, спонукати їхнє прагнення щодо набуття необхідних прийомів та засобів, які визначають нестандартність, оригінальність [3, с.21].

Зауважимо, що поняття «позакласна», «позаурочна», «позааудиторна» робота часто ототожнюються. Ми розглядаємо позакласну роботу як діяльність, яка відбувається поза класом і не лише зі студентами однієї групи.

Позашкільна освіта чи робота – сукупність форм культурно-освітньої, загальноосвітньої роботи, яка відбувається в державних, громадських організаціях та інструктивно-методичних установах з позашкільної роботи з дітьми та підлітками [1, с.263].

Поняття «позаурочна» та «позакласна», справді, можна вважати синонімічними, так як позакласна робота може розумітися як така, що відбувається поза класом як в приміщеннях і як робота, яка відбувається не з одною групою, а з студентами кількох груп.

Щодо музично-творчого розвитку майбутнього вчителя музики, то він розглядається як керований психолого-педагогічний процес, в якому чільне місце відводиться активній *позааудиторній діяльності студентів*, в якій враховуються їх естетичні потреби. Така діяльність студентів підкоряється процесу, в якому домінує елемент самореалізації та дає змогу гармонізувати внутрішні та зовнішні фактори формування їх творчих здібностей, професійної культури. Крім того, така робота створює додаткові умови для реалізації свого інтелекту, який в процесі аудиторної роботи не задовольнився. Головними факторами, які визначають цілеспрямоване керування процесом формування творчих здібностей майбутніх учителів музики, є передусім наявність стійких інтересів саме до творчості і саме в позааудиторній діяльності. Тому дуже важливо мати уявлення щодо спрямованості інтересів студентів до конкретної творчої діяльності, яка буде більш досконало формувати їх творчі здібності. В такому випадку, націлюючись на процес формування творчих здібностей, вчитель значну увагу звертає на усвідомлене спонукання міркувань та дій студентів до певної форми творчості, прагнень та бажань оволодіти вміннями та знаннями, котрі визначають творчий пошук, нестандартне мислення, оригінальність тощо.

Варто звернути увагу і на те, що у позааудиторній діяльності студенти не просто відтворюють те, що засвоїли. Завдяки своїй унікальності і неповторності, вони розвивають, доповнюють знання та навички, вдосконалюють їх. Саме в цьому полягає закон творчої поведінки, що будується на обов'язковому заохоченні різнобічного творчого самовиявлення студента, багатстві вражень, створенні оптимальних особистісних стосунків, котрі є джерелом продуктивної творчої діяльності студентської спільності. З нашого досвіду ми зауважуємо, що головною метою позааудиторної роботи є забезпечення потреб студентів у творчій самореалізації, здобуття додаткових знань, умінь та навичок. До того ж, здібності до творчості – універсальна здібність особистості, і універсальність її полягає в тому, що сформовані її компоненти в будь-якому виді творчості, наприклад, художньому, можуть проявлятися в інших видах творчої діяльності, зокрема, у науково-пошуковій.

Як зазначають науковці, «до основних форм позааудиторної роботи належать виконання домашніх завдань, науково-дослідна робота, безпосередня участь в конференціях, конкурсах, участь в роботі гуртків, робота в літньому таборі відпочинку дітей, керівництво гуртком в школі тощо» [4, с.397].

Варто підкреслити, що ефективність роботи щодо формування творчих здібностей продовжується після аудиторної в позааудиторній діяльності і залежить від ряду умов. Передусім завдання, які пропонуються студентам, повинні містити такі компоненти, які вимагають здогадки, нестандартного підходу, творчого мислення тощо. З цією метою завдання, котрі пропонуються для виконання, повинні передбачати декілька рівноцінних і загальноприйнятих вирішень. Виконуючи такі завдання, студент має можливість переконатися, що їх розв'язання в ряді випадків може мати кілька варіантів. Отже «виконання такого роду завдань дозволить розвинути творчий підхід, самостійно приймати рішення в використанні того або іншого прийому чи засобу. Тобто у учнів поступово виробляється творчий стиль діяльності, здійснюється розвиток уяви, здатність втілювати свої задуми у творчості» [6, с.6–8].

На нашу думку, позааудиторна діяльність студентів у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії спрямовується більшість на розвиток їх творчих здібностей у художньо-творчій та науково-пошуковій діяльності. Ця діяльність заснована на законах творчості, які передбачають залучення студентів до реальної співтворчості, інтелектуального діалогу, гармонізації спілкування, успіху, можливість почуватися вільно. Така діяльність сприяє розвитку незалежного мислення, розробки прийомів співтворчості й інтелектуальної напруги, передбачає експериментування, гнучке й гармонійне поєднання індивідуальної, групової та колективної діяльності, самостійної та педагогічно скерованої. Особливістю даної діяльності як педагогічного процесу полягає в тому, що студент не боїться отримати незадовільну оцінку. Спираючись на унікальність і неповторність кожного студента, педагог має можливість не тільки формувати творчі здібності студентів, а розвинути їх знання, перетворити їх у соціальний досвід. Однією із форм такої діяльності є створений у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії клуб за інтересами під назвою «Фольклор – спосіб життя», гурток «Ерудит», в якому студенти поглиблюють свої творчі нахили, театр пісні «Розмай», ансамбль баяністів-акордеоністів «Дивограй».

Педагогічний процес в таких гуртках сприяє формуванню у студентів почуття власної винятковості під час пошуків і створення чогось неповторного. Діяльність педагога в цьому процесі органічно пов'язана з діяльністю студентів, їх настроєм і внутрішнім станом.

Крім того, спілкування в клубах та гуртках однодумців надавало змогу студентам набути хороших практичних навиків у їх майбутній професійній діяльності (вміння організовувати дитячі гуртки, розробляти сценарії до свят, записувати й систематизувати зібрані фольклорні матеріали, аранжувати пісні шкільного репертуару для дитячого хору та інструментального ансамблю). Безперечно, що здобуті знання, навички та вміння сприятимуть творчому розвитку майбутнього вчителя музики.

У позааудиторній самостійній діяльності студентів, тобто у практичному формуванні їх творчих здібностей, зосереджується на реферативній, дипломній роботі, самостійному дослідженню, а також на підготовці доповідей, повідомлень, добору теоретичного матеріалу до тем, які самостійно вивчаються, складанні переліку сучасних фестивалів хорового мистецтва, картотеки крилатих висловів, віршів, епіграфів зі словами «музика», «пісня» тощо. А самостійний підбір і повідомлення цікавих фактів із творчого й життєвого шляху хормейстерів (наприклад, Г.Верьовки та інших) формує у студентів вміння самостійно аналізувати й узагальнювати мистецтвознавчий та емоційно-пізнавальний матеріал.

Одним із видів практичної роботи студентів в позааудиторній формі навчання ми пропонуємо ведення щоденника художніх фактів і вражень. Збираючи захоплюючий матеріал з хорового мистецтва чи уроків передових вчителів музики міста, студенти вивчають та опрацьовують

мистецтвознавчі та літературні джерела (книги, журнали), складають програми свят (наприклад, «Щедрівка та колядка в житті подолян») для студентів академії.

Варто зауважити, що саме в цьому виді діяльності наочно проявляються такі творчі якості студента, як уміння самостійно добирати й аналізувати потрібний матеріал, логічно будувати його, аргументувати доцільність такого заходу. Ми впевнені, що таке творче завдання яскраво демонструє знання з інших дисциплін, зокрема фольклору, спроможність застосувати їх у нових умовах загальноосвітньої школи.

Слід відмітити і таку сферу діяльності майбутнього вчителя музики, як створення журналу циклової комісії музично-теоретичних дисциплін «Проблеми педагогіки мистецтва». Хід підготовки журналу здійснюється завідуючою цикловою комісією М.А.Михаськовою, кандидатом педагогічних наук – головним редактором. Вона розподіляє між «редакційною колегією» (студентами групи IV курсу) написання статей для журналу. Матеріали журналу представляються на конференції «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції». В журналі висвітлюються актуальні питання мистецької педагогіки: теоретико-методичні основи сучасної мистецької освіти; питання професійної підготовки вчителів музики; історія і сучасність; актуальні напрямки музично-виконавської підготовки фахівців у вищій школі; перспективні напрямки розвитку мистецької освіти; художня культура та література; образотворче і театральне мистецтво, хореографія; інноваційні технології та практика викладання мистецьких дисциплін в загальноосвітній школі; питання формування та розвитку творчих здібностей особистості.

Протягом усього навчання в академії майбутні вчителі музики створюють, накопичують, систематизують історико-хоровий матеріал у вигляді хорових скарбничок. Так, до «Скарбнички випускника-вчителя музики» входять: підбірки цитат про мистецтво, хорові обробки для дитячого хору, перелік видатних хорових колективів як дитячих, так і дорослих та їх керівників, досвід передових вчителів музики (області та інших регіонів), конспекти виховних годин («Хорове мистецтво Поділля», «Майстри хорової обробки» та інші).

Із нашого досвіду, ми стверджуємо те, що додаткові засоби контролю за позааудиторною роботою студентів потрібні лише часткові, але керування цією діяльністю студентів повинно бути під творчим спостереженням та керівництвом вчителів, які організували цю творчу діяльність студентів.

Таким чином, позааудиторну діяльність ми розглядаємо, як важливий фактор найповнішого розкриття здібностей студентів та розв'язання різноманітних освітніх проблем, створення цілісної системи пошуку та виховання творчої обдарованої особистості. Думка М.Г.Стецьмаховича ще раз підтверджує наші підходи щодо процесу позааудиторної діяльності студентів: «Організація діяльності учнів у формі дозвілля сприяє вільному спілкуванню у середовищі ровесників, з якими учень вважає себе найтісніше пов'язаним і авторитет яких для нього безперечний. У той же час, переживання успіху викликає позитивне ставлення до творчої діяльності, сприяє набуттю певного життєвого досвіду, навичок самостійної діяльності і поведінки, тобто поступово здійснюється становлення тих властивостей і якостей, які є складовими творчої особистості [5, с.38].

Крім того, ми приєднуємося до думки науковців, що «позааудиторна робота – один із головних чинників формування самостійності студентів. У позааудиторній роботі студентів закріплюється їх потреба у професійному самовихованні, самореалізації і, що особливо, їхня діяльність, усе більше набуває творчого характеру» [4, с.398]. Продовжуючи думку науковців, на нашу думку, позааудиторна робота не може бути відсторонена від класної роботи, а повинен бути взаємозв'язок між цими двома чинниками фахової підготовки майбутнього вчителя музики. Підкреслюючи думку науковців, ми вважаємо що «самостійна навчальна діяльність, особливо в позааудиторний час, – це один з методів навчання і самоосвіти, у процесі якої студент виступає як активна творча особистість» [4, с.410].

Висновки... Дослідження науковців, наші творчі спостереження та напрацювання в процесі позааудиторної діяльності дозволяють визначити такі педагогічні умови, які сприяють формуванню творчих здібностей майбутніх вчителів музики: забезпеченню позитивної мотивації студентів до творчої діяльності; введення й активне використання нових форм і методів, які стимулюють розвиток творчих здібностей особистості; залучення студентів до активної участі в гуртках художньої самодіяльності, в яких удосконалюються професійні здібності майбутнього вчителя музики.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Ми вважаємо, що позааудиторну діяльність слід досліджувати з урахуванням етапів творчого процесу, оскільки його основним етапам відповідають різні складники кінцевого продукту творчої діяльності студентів, які забезпечують формування професійних навичок.

Список використаних джерел та літератури:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374с.
2. Максименко С. Д. Загальна психологія : підруч. / С. Д. Максименко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 272 с.
3. Натощак О. Розуміння-розум-творчість / О. Натощак, І. Гванжала, Н. Ніколаєнко. – К. : Шкільний світ, 2006. – С.21.
4. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / за ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
5. Стельмахович М. Г. Позакласне і позашкільне виховання / М. Г. Стельмахович. – Івано-Франківськ, 1996. – 232 с.
6. Суржанська В. А. Розвиваємо творчі здібності / В. А. Суржанська. – Харків : Основа, 2007. – 33 с.

Анотація

С.И.Заверуха

Формирование творческих способностей у будущих учителей музыки в позааудиторной деятельности

В статье раскрыты проблемы организации позааудиторной деятельности будущих учителей музыки с целью формирования их творческих способностей и их роли в становлении музыканта, учителя музыки. Определены особенности их использования в современной педагогической науке. На материале диссертационных исследований раскрыты разные пути формирования педагога-музыканта. Особое внимание уделяется отражению концептуальных основ организации данного процесса. Предложены творческие подходы к организации кружков художественной самодеятельности и их роль у формировании творческих способностей студентов.

Ключевые слова: творческая личность, творческие способности, музыкальная педагогика, учитель музыки.

Summary

S.I.Saverucha

Formation of Creative Abilities of the Future Music Teachers in their Extracurricular Activity

The problems of organization of extracurricular activity of the future music teachers with the aim to form their creative abilities and the role of these processes in formation of the musician, teacher of music have been revealed in the article. The peculiarities of their application in the modern pedagogical science are determined. On material of dissertation researches are exposed the different ways of forming of teacher-musician. Particular attention is paid to reflection of the conceptual foundations of organizing of this process. Creative approaches to the activity of the clubs of amateur performing arts and their role in formation of creative abilities of students have been highlighted.

Key words: creative personality, creative abilities, music pedagogics, music teacher, higher educational establishment.

Дата надходження статті: «20» січня 2013 р.

УДК 371.671 (045)

Е.Р.ЗАРЕДІНОВА,

кандидат педагогічних наук;

Р.І.ЗІЯДІНОВА,

магістрантка

(м.Сімферополь, АР Крим)

Поняття «компетенція» і «компетентність» у контексті компетентнісного підходу в освіті

У статті здійснюється аналіз поглядів науковців до визначення сутності поняття «компетентність», розглянути різні погляди на трактування понять «компетенція» і «компетентність» у контексті компетентнісного підходу в освіті. Аналіз поглядів науковців до визначення сутності поняття «компетентність», «компетенція» у педагогічній науці показав, що сутність визначених понять та їх диференціювання трактується по-різному. У статті зроблена спроба узагальнити і проаналізувати різні підходи до даної проблеми.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенція, компетентність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний етап реформування професійної освіти, орієнтований на оцінку якості підготовки випускників за результатами, представленим у вигляді моделі, що включає набори «компетенцій» і «компетентностей». Оскільки дані поняття є порівняно новими для термінологічного апарату педагогіки, на трактування їх сутності та диференціювання єдиний підхід поки не сформований, що зумовило актуальність роботи.

Аналіз досліджень і публікацій... Найвідоміші праці, присвячені питанням компетентнісного підходу і розмежування понять «компетенція» та «компетентність», належать таким науковцям як В.Байденко, Г.Беліцький, Н.Бібік, Л.Берестов, Л.С.Ващенко, Н.Грішанов, І.Гудзик, Р.Девлетов,